

SAMOSTOJNOST, SVOBODA IN SAMOPODOBA PREDŠOLSKEGA OTROKA

KOLIKO SVOBODE POTREBUJE MOJ OTROK

Svoboda in postavljanje meja oziroma okvirov

Skozi celotno zgodovino je, odkar ljudje obstajajo, prisotna težnja po svobodi. Za svobodo smo se bili in smo se sposobni borovati. Vsak občuti svobodo subjektivno. Za svobodo je potrebno ves čas skrbeti. Zanj moramo biti odgovorni in pripravljeni sprejeti posledice. Imeti svobodo nam pomeni imeti kar največ samodiscipline in poštenosti. Čim več svobode imaš, tem večja je odgovornost.

»Vzgajanje za svobodo ne pomeni vzgajanja brez omejitev.« (str. 7). Otrok potrebuje omejeno svobodo, kajti le tako bo razvil samostojnost in odgovornost. Dandanes veliko ljudi meni, da je svoboda današnjih otrok neomejena. Vendar pa je pogosto tako, da so otroci omejeni tam, kjer bi potrebovali svobodo in so prepuščeni samim sebi tam, kjer potrebujejo varnost. Povsod, kjer so omejitve, lahko le-te omejujejo ali zavarujejo posameznike. Manjši je otrok, manjši mora biti okvir okoli njega, da ga lahko dojame in se počuti varno. Prvi in najmanjši okvir je objem odraslega, ta naj bo zmeraj na voljo. Odrasli so odgovorni za omejitve oziroma okvire, v katerih otrok varno odrašča. Okvire določajo notranje in zunanje kakovosti, velikost pros-

tora, število in lastnosti oseb, dogovorjena pravila in pravila celotne družbe. Odrasli, ki otroku želijo dati svobodo odločanja in delovanja, morajo najprej temeljito razmisliti o okviru. Natančno morajo vedeti, kaj dovolijo in česa ne, to pa bodo otroku sporočili z natančnim in razumljivim pogovorom.

V vrtcih se pogosto dogaja, da otroci kar naprej preizkušajo meje in pri tem je zelo pomembno, da so odrasli dosledni, nedvoumni in potrpežljivi. Odrasli morajo že od rojstva znati postopoma popuščati pri omejitvah, vendar pa skrbeti tudi za mnoge nevidne vezi. Le otrok, ki je ljubljen, bo pripravljen postopoma sprejeti določene omejitve in se čemu odreči. Ob tem pa se bo razvijal v svobodno osebnost. Negotovost in nesamostojnost odraslih se prenaša na otroke. Če hočemo otroka vzgojiti v svobodno osebnost, je potrebno najprej odrasle narediti "polnoletne" in jih opogumiti, da se zavejo svoje lastne svobode, kajti šele potem bodo sposobni vzgajati otroke za prav tako samostojnost in svobodo, kot jo imajo. Otroci začutijo in si zapomnijo, da odrasli svoje vrednotenje ne razvijajo iz lastnega prepričanja, ampak iz prepričanja okolice. Tisti otroci, ki so že od vsega začetka navajeni, da imajo, kolikor je le možno veliko svobode, da se sami odločajo o sebi (v skladu z njihovo razvojno stopnjo), da njihove potrebe in čustva resno sprejemamo, tisti otroci ponava-

di nimajo težav pri prevzemanju odgovornosti in dolžnosti, kar pa pomeni, da otrok odgovarja za vse, kar je storil oziroma prizna napako. S tem, ko otroku dovolimo, da poskusi sam in ukrepamo šele takrat, ko doseže meje svojih zmožnosti, s tem otroku tudi izkazujemo spoštovanje. Kajti prevzemanje dejanj ne priznava otroku sposobnosti, ampak ga le vodi v odvisnost in nesamostojnost.

SAMOSTOJNOST

Biti samostojen in neodvisen pomeni ne potrebovati pomoči drugih. Vse spretnosti, ki si jih otrok pridobi, so za njega zelo pomembne. Te mu omogočajo nabiranje novih izkušenj in tako napredovati v razvoju ter postopoma pridobivati neodvisnost in svobodo. Šele razvoj otroka v njemu lastno bitje naredi iz otroka samostojnega človeka, ki lahko smiselno in polno živi v odgovorni svobodi. Za razvoj odgovorne svobode in samostojnosti pa ni potrebna samo svoboda preizkušanja lastnih moči, ampak tudi red in dolžnost.

S spodbujanjem samostojnosti otroku omogočamo, da je lahko nekaj posebnega, da se ne ozira na množico in rad išče nove poti. Hoditi po svoji poti ni vedno lahko, vendar pa daje smisel našemu življenju.

MOŽNOST IZBIRE

Otroci za vzgojo k samostojnosti potrebujejo zaupanje odraslih, le tako lahko odrasli otrokom omogočijo vse potrebne izkušnje. Če sta podjetnost in odločnost zavrti, otrok ne bo razvil samozavesti, strah ga bo odkrivati novo, njegov razvoj bo omejen in "zasejana" bo potlačena agresivnost. Samostojni otrok ne pozna dolgčasa. Tak otrok se zna odločiti, kje, s čim in kako dolgo bo neko stvar počenjal. Seveda pa mu moramo odrasli omogočiti možnost izbire, hkrati pa so potrebni tudi ustrezni dražljaji, spodbude in

infrastruktura.

Ponudba dejavnosti mora biti pripravljena in sestavljena tako, da lahko otrok snov izbere sam in jo predela po svojem trenutnem interesu. Pri tem si lahko otrok nabira nove izkušnje in informacije, ki ustrezajo njegovim potrebam in stopnji razvoja. Otrok nagnsko izbere tiste dejavnosti, ki jih potrebuje zase in za svojo razvojno stopnjo. S tem načinom ohranjamo radost učenja, to pa omogoča nove korake k svobodi. Že lastna izbira svojega področja igranja in učenja je v veliki meri že samostojna odločitev. Odrasli naj otroku dajejo dodatne spodbude in pomoč. Neprestano naj se sprašujejo, ali je ponudba spodbudna in dovolj vznemirljiva za otroka, da se bo lotil dela. Pri otroku moramo ohranjati radovednost in ga izzvati. Vedno, ko otrok pride pri neki stvari skoraj do konca, mu moramo odrasli ponuditi nova razširjena področja ali težja praktična ali teoretična področja. Otroci v isti starostni skupini se učijo zelo različno glede na potreben čas, način in obliko dejavnosti. Samostojnost pri odločitvah spodbudi razvoj samoocenjevanja, kjer otrok spozna svoja šibka in močna področja.

OTROKOVA LASTNA AKTIVNOST

Odrasli naj otroku ne dajejo neposrednih odgovorov, ampak naj mu pomagajo, da z lastno aktivnostjo pride do rešitve. Ko otrok nekaj naredi sam, se počuti čudovito in ima veselje do življenja in novih izkušenj. Kar se triletnik trudoma in z vnemo uči, to sedemletnik samostojno in brez težav zna. Otroke naj spodbujajo k sproščnemu in svojemu načinu izražanja, da imajo lastne pobude in predstave. Otroke je potrebno spodbujati, da ni nujno, da vedno brez pomisleka ponavljajo za drugimi in počnejo iste stvari kot oni. Za odgovorno svobodo je potrebno lastno pobudo spodbujati in ohranjati.

SPRETNOST KOMUNICIRANJA

Vzgoja k samostojnosti mora dajati težo uspešni komunikaciji. Pomembna elementa za tako komunikacijo sta zaznavanje čustev in sporočanje o razpoloženju ter oblikovanje potreb. Odrasli lahko pomagamo z branjem, saj pomaga otroku spoznavati jezik in spodbuja k pogovarjanju. Če odrasli želijo pozornega, samostojnega in neodvisnega otroka, ga morajo naučiti tudi neodvisno razmišljati. Otrokova pravica je, da se z njim odrasli pogovarjajo o najrazličnejših temah, o pozitivnih in negativnih straneh življenja, da mu sproti pojasnijo ter rešujejo težave na otroku primeren način. Ko se z otrokom pogovarjamo, je priporočljivo, da se spustimo na njegovo telesno višino. To daje otroku občutek, da ga pozorno poslušamo in jemljemo resno. Vendar pa tudi s tem ne smemo pretiravati. Otroke je potrebno poslušati brez vrednotenja in razlage, kajti velikokrat se zgodi, da odrasli prehitro ocenjujemo ali sumimo o prepovedanem. Tak način daje otroku svobodo, da najde rešitev sam. Izjave otroka je potrebno sprejemati tako, da lahko nadaljuje pripoved. Odrasli naj z besedami podprejo otrokovo delo, naj bodo naklonjeni in to izkazujejo z nevtralnimi vprašanji, ko pa pride do težav, naj odrasli delujejo pojasnjevalno ali pa naj nagovorijo čustva (npr. »Ustrašil si se in še te boli.«). Vse to bo pripeljalo k zelo osrečujočemu in intenzivnemu pogovoru.

UVELJAVITI SE

“Postaviti se za” ali “stati za nečim” sta pojma, povezana z vzgojo k samostojnosti. Otroke je velikokrat zelo strah po pravici povedati, da so nekaj pokvarili. Zato jih je potrebno opogumiti ali celo nagraditi. Pomembno je, da otrok prizna škodo, da zna priznati in da se tega nauči. Odrasli mu pomagajo tako, da mu razložijo posledice dejanj in ga naučijo, da je treba pri namernih ali nenamernih

povzročanih škode stvar popraviti ali škodo nadomestiti. Otrok se uči tako, da “stoji” za nepremišljenimi dejanji. Na primer, če deklica nese posodo polno vode, jo vzgojiteljica opomni, da lahko polije, vendar deklica nadaljuje in polije po tleh. Deklica mora vse pobrisati in s tem prevzame posledico za svoje dejanje. Prevzemanje posledic za svoja dejanja velikokrat nadomešča kazen. Samouveljavljanje je za življenje vsakega posameznika v svobodi zelo pomembno. Vsak se mora naučiti resno sprejemati sebe kot osebnost. Svoboda posameznika lahko sega le tako daleč, da ne prikrajša drugega.

TO ZNAM ŽE SAM

Omenjeno poljudno delo se najprej loti opredelitve pojma samozavesti. Predpostavlja samozavestno osebo kot osebo, ki pozna svoje sposobnosti in svoje vrednosti, kar se izraža tudi v njenem nastopu. Otrok, ki je samozavesten, zaupa v svoje sposobnosti in vase. Zaradi tega je otrok v različnih situacijah sposoben samozavestno reagirati. Sem spada tudi ustvarjanje lastnega mnenja, za katerim stoji. Zaveda se torej svojih prednosti in svojih lastnosti ter se upa spopasti z novimi izzivi. V primeru, da gre kdaj narobe, samozavestna oseba tega ne doživlja kot neuspeh. Predstavitev samozavesti v tem delu razumem kot pomembnost otrokove samodejavnosti, samozavednosti in samostojnosti, kar pa ga preko preizkušenj vodi oziroma pripelje do razvijanja njegove samozavesti. Na slednjo knjiga podaja še nekaj primerov otrok, podaja tudi test, kako pravilno oceniti otrokovo vedenje. Omenjeni test in njegovo vrednotenje se mi zdita sama sebi namen. Menim namreč, da tako enostaven test ne more biti namenjen tako različni populaciji otrok z različnimi okoljskimi in drugimi dejavniki. Poljudno delo pa se sicer zanimivo in uporabno nadaljuje z zgodbami in igrami, s katerimi otrok spoznava

samega sebe.

V naslednjem poglavju se knjiga navezuje na pojem samozavedanja, ki ga omenja že v prvem delu kot vključujoči pogoj samozavesti. Med vplivanjem okolice na otroka omenja tudi filozofa Kanta. Temo, česa se otroci bojijo, avtorja knjige povežeta z razlaganjem otrokove plahosti in strahu. V nadaljevanju pa predlagata posamezne igre in vaje, ki vodijo k premagovanju omenjenih ovir. Tudi v tem poglavju zasledim malce preveč univerzalno zasnovano listo, kako naj se obnašam do svojega otroka. Sicer pa se literarno delo še v istem delu nadaljuje, da otroci potrebujejo meje za odpiranje svojega prostora. Tu so navedeni in predstavljeni različni nasveti o tem, kako naj starši ravnajo za doseganje pozitivnih rezultatov tega področja.

Pri razlagi o zaupanju vase in reprezentaciji otrokovih odnosov z novimi ljudmi se ta del knjige uporabno naveže na možnosti, ki jih na primer ponuja otrokov prvi dan v vrtcu, pa tudi na možnosti o učenju samozavedanja skozi preživljanje časa v vrtcu. Znotraj tega sklopa sem prepoznala situacije svoje skupine v vrtcu, kar mi je dalo misliti in na kar se bom lahko navezala v kritičnem delu poljudnega vira. Sicer sledijo primeri prakse in možne teorije o samozavesti šolskih otrok. Glede na mojo stroko in poznavanje razvoja predšolskega otroka sem ta del bolj ali manj nekritično prebiral. Drugače pa je v nadaljevanju, ko avtorja govorita o možnih odgovorih otroka, ki se največkrat igra sam. Zastavljata si vprašanje, ali je ta otrok posebnejš ali samotar v svojih dejanjih. Vključita tudi pomembno vlogo in možne posledice otrokove pomembne osebe oziroma otrokovih pomembnih oseb, to je staršev. Koristno in zanimivo razlago lahko dopolnimo z uporabnimi zgodbami in igrami v razmislek. Predzadnje poglavje govori tudi o pridnosti – debati naših predavaj. Tu se bo mogoče

torej še bolj navezati na aktualna predavanja. Vir razpravlja tudi o položaju deklic, o njihovi vlogi in statusu. V tem poglavju je kar nekaj dejstev oziroma razmišljanj, s katerimi bi se lahko strinjali, a je pretirano posebej obravnavati le deklice.

Avtorji preveč poudarjajo "čiste situacije", kar pomeni, da ne upoštevajo še mnogih drugih dejavnikov, ki pogojujejo življenje in delo v vrtcu. Poljudni knjigi sta bolj ali manj napisani oziroma prilagojeni za starše.

Nikoli ni možno uresničiti vseh poljudnih idej. Pomembno je, da se na otroka odzivaš in potrudiš po najboljših močeh.

Vprašalnik o ocenjevanju in vrednotenju otrokovega vedenja. Vprašalnik ne upošteva otrokovega individualnega ozadja: njegove karakteristike, socialnega in kulturnega okolja, otrokove stopnje razvoja, stopnjo samoaktivnosti otroka in biološke osnove otroka. Vse to namreč vpliva na otrokovo vedenje.

Avtorji so se navezali na to, da je potrebno otroku najprej dopustiti določeno svobode z okviri "zdravih" mej, ki otroku dopuščajo možnost, da sam spozna, kaj zmore, da postane samostojen. Hkrati pa mu uspeh ob samodejavnosti ustvarja zdravo samopodobo. Proces je seveda konstruktivne narave, se nadgrajuje, hkrati pa potrebuje dobre in trdne osnove, ki so podlaga tistega, kar dobro opravi že sam.

Knjigi se navezujeta na vsakdanje življenje.

Imata tudi konkretne primere za to (npr. primere pogovorov med otroki in odraslimi, primere vsakdanjih zgodb, primere iger . . .).

V obeh delih je veliko poudarka na tem, da se mnogi ljudje, ki sodelujejo pri vzgoji otrok, velikokrat sprašujejo, do kod naj segajo meje, da se bo otrok še vedno počutil svobodnega in bo ob tem razvil dovolj samostojnosti ter kljub vsem omejitvam oziroma mejam še vedno obdržal in razvijal zdravo samopo-

dobo. Ti trije pojmi se tesno povezujejo med seboj. Otrok, ki nima možnosti svobode v določenih okvirih in mejah, ne more postati samostojen. Za optimalen razvoj otrokove samostojnosti, zdrave samopodobe in omogočanja dovolj svobode pa je otroke potrebno dobro poznati. Upoštevati jih moramo kot individuume. Pri vsakem posameznem otroku se prijemi, pristopi in principi razlikujejo ter jih moramo prilagoditi glede na potrebe posameznega otroka. Izhajati moramo iz otroka.

Predvsem pa je prednost omenjenih poljudnih del v uporabnosti prijemov za starše oziroma za manjše število otrok – manjše število od sedanjih normativov vrtcev. Vendar je za širjenje vzgojiteljevega obzorja uporabna vsaka ideja. Na vzgojitelju pa je, da jo prilagodi značilnostim skupine svojih otrok.

Povzeto po:

Haberli Nef, U. (1996). Koliko svobode potrebuje moj otrok. Ljubljana: Kres.

Kluge, I. in Pfeifer, G. (2001). To znam že sam.

Radovljica: Didakta.

Pripravila Alenka Jevšnik, vzgojiteljica

predšolskih otrok

Oblikovala Sarah Osterc

